

ĐẠI HỌC QUỐC GIA TP. HỒ CHÍ MINH TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHỆ THÔNG TIN

SLIDE BÀI GIẢNG MÔN

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ **GIẢI THUẬT**

ĐẠI HỌC QUỐC GIA TP. HỒ CHÍ MINH TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHỆ THÔNG TIN

CẦU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT CHƯƠNG V

BÅNG BĂM

MỤC TIÊU CHƯƠNG V

- Hiểu các khái niệm bảng băm, hàm băm, giải quyết đụng độ
- Hiểu các thao tác trên bảng băm.
- Áp dụng bảng băm trong bài toán tìm kiếm
- Triển khai cấu trúc bảng băm với C++
- Biết các thuật ngữ tiếng Anh về bảng băm

NỘI DUNG CHƯƠNG V

- I. CÁC KHÁI NIỆM
- II. CÁC DẠNG HÀM BĂM
- III. CÁC PHƯƠNG PHÁP GIẢI QUYẾT ĐỤNG ĐỘ
- IV. SO SÁNH CÁC PHƯƠNG PHÁP KHÁC
- V. DÙNG THƯ VIỆN
- VI. BÀI TẬP

❖ĐẶT VẤN ĐỀ

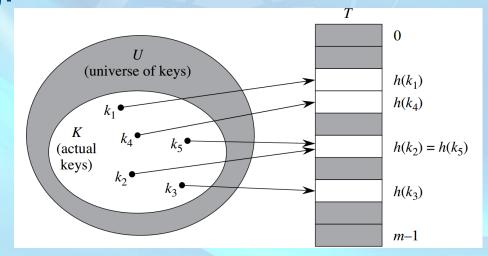
Chi phí thời gian tìm kiếm:

- Cấu trúc mảng, danh sách liên kết + tìm tuyến tính: O(n).
- Cấu trúc mảng, cây nhị phân + tìm nhị phân:
   O(nlogn)
- Cấu trúc mảng + tìm nội suy trong điều kiện lý tưởng: O(1)
- → Xây dựng cấu trúc + thuật toán tìm kiếm với chi phí thời gian đạt O(1)

***Ý TƯỞNG**

- Dùng cấu trúc mảng để truy xuất ngẫu nhiên.
- Ánh xạ giá trị cần tìm vào tập chỉ số của mảng
   Tìm bằng cách truy xuất ngẫu nhiên phần tử của mảng.

Thomas H. Cormen, Charles E. Leiserson, Ronald L. Rivest, and Clifford Stein. 2009. Introduction to Algorithms, Third Edition (3rd ed.). The MIT Press.

***KHÓA**

Khóa (key) là thuộc tính được dùng để xác định một phần tử.

Ví dụ: thông tin sinh viên gồm mã số sinh viên (MSSV), họ tên, địa chỉ. MSSV là khóa theo yêu cầu tìm sinh viên theo mã số.

Vove	
Keys	

MSSV	Họ tên	Địa chỉ
19522011	Lương Trung Kiên	Tp. Hồ Chí Minh
19522110	Hoàng Kỳ Sơn	Tp. Vinh

***BÅNG BĂM**

Bảng băm (hash table) là một cấu trúc dữ liệu có các đặc điểm sau:

- Có kích thước m xác định.
- Cho phép truy xuất ngẫu nhiên từng phần tử theo giá trị khóa.
- Độ phức tạp thời gian có thể đạt O(1) khi truy xuất phần tử.

♦HÀM BĂM

Hàm băm h ánh xạ khóa k của phần tử cần lưu trữ vào vị trí h(k) trong bảng băm có kích thước m:

h: KEYS $\rightarrow$ {0, 1, ..., m-1}

Ví dụ: h: $\{19522011, 19522110\} \rightarrow \{0, 1, 2\}$

 $h(k) = k \mod 3, k \in \{19522011, 19522110\}$

❖ĐỤNG ĐỘ

Đụng độ (collision) là trường hợp hai giá trị khoá được ánh xạ vào cùng một giá trị chỉ số mảng.

Ví dụ: h: {19522011, 19522110} → {0, 1, 2}

 $h(k) = k \mod 3, k \in \{19522011, 19522110\}$

Có h(19522011) = 0 và h(19522110) = 0

- > Thiết kế hàm băm để giảm đụng độ
- Xử lý đụng độ

♦HỆ SỐ TẢI

Hệ số tải (load factor) của bảng băm T có kích thước m khi lưu trữ n phần tử là λ=n/m

Ví dụ: hệ số tải của bảng băm T bên dưới là

 $\lambda = 0.57$

0	X
1	
2	У
3	Z
4	
5	

NỘI DUNG CHƯƠNG V

- I. CÁC KHÁI NIỆM
- II. CÁC DẠNG HÀM BĂM
- III. CÁC PHƯƠNG PHÁP GIẢI QUYẾT ĐỤNG ĐỘ
- IV. SO SÁNH CÁC PHƯƠNG PHÁP KHÁC
- V. DÙNG THƯ VIỆN
- VI. BÀI TẬP

*YÊU CẦU ĐỐI VỚI HÀM BĂM

- Biến đổi giá trị khóa từ kiểu dữ liệu bất kỳ thành số tự nhiên.
- Khả năng mỗi khoá được băm (hash) vào vị trí bất kì trong bảng băm là tương đương, không phụ thuộc vào các khoá đã được băm trước đó.

*HÀM BĂM DÙNG PHÉP CHIA

Dạng của hàm băm dùng phép chia:

 $h(k) = k \mod m$

Trong đó: k, m là và kích thước của bảng băm.

Lưu ý khi chọn giá trị cho m:

- m không nên là luỹ thừa của 2.
- m nên là 1 số nguyên tố không gần với một số là luỹ thừa của 2

VD: Bảng băm có 4000 mục, chọn m = 4093

*HÀM BĂM DÙNG PHÉP CHIA (tt)

VD: Cho bảng băm T có kích thước m=11, khóa là mã hàng gồm 3 ký tự ASCII. Hãy xây dựng hàm băm dùng phép chia cho T và tính chỉ số cho các mã hàng "ATK", "SOS" và "TNT".

*HÀM BĂM DÙNG PHÉP CHIA (tt)

Biến đổi chuỗi ký tự thành số:

$$toInt(s) = s[0] + s[1] * 37 + s[2] * 37^2$$

- Hàm băm: h(s) = toInt(s) mod 11

Khi đó:

- $h("ATK") = (65 + 84 * 37 + 75 * 37^2) \mod 11 = 6$
- $h("SOS") = (83 + 79 * 37 + 83 * 37^2) \mod 11 = 0$
- $h("TNT") = (84 + 78 * 37 + 84 * 37^2) \mod 11 = 2$

*HÀM BĂM DÙNG PHÉP NHÂN

Dạng của hàm băm dùng phép nhân:

$$h(k) = \lfloor m * (k * A mod 1) \rfloor$$

Trong đó:

- m, k là kích thước bảng băm và giá trị khóa.
- $A \in (0, 1)$ là hằng số.
- X mod 1 là lấy phần thập phân của X
- X là lấy giá trị nguyên lớn nhất mà nhỏ hơn X.

- ❖HÀM BĂM DÙNG PHÉP NHÂN (tt) Lưu ý:
- m nên chọn là một số có dạng 2^p , $p \in N^*$
- Theo Knuth, A = (sqrt(5) 1) / 2.

*HÀM BĂM PHỔ QUÁT

Một họ các hàm băm H được gọi là phổ quát nếu với hai khóa $x \neq y$ bất kỳ thì số lượng hàm băm $h \in H$ không vượt quá |H|/m.

Nếu hàm băm $h \in H$ thì xác suất xảy ra đụng độ khi sử dụng hàm băm h không vượt quá 1/m.

*HÀM BĂM PHỔ QUÁT (tt)

Định lý:

Họ hàm băm $H=\{H_{a,b}(k)=((a*k+b) \mod p) \mod m\}$ là phổ quát.

Trong đó:

- a, b là hai số tự nhiên tùy ý, 1 ≤ a ≤ p-1, 0 ≤ b ≤
   p-1
- p là số nguyên tố lớn hơn tất cả các giá trị khóa.

*HÀM BĂM PHỔ QUÁT (tt)

Ví dụ: Xác định hàm băm cho bảng băm T có kích thước 11 và có giá trị khóa lớn nhất là 48.

- Chọn p = 51 là số nguyên tố lớn hơn 48.
- Chọn a = 2 và b = 1.

Hàm băm cần tìm là:

$$h(k) = ((2 * k + 1) \mod 51) \mod 11$$

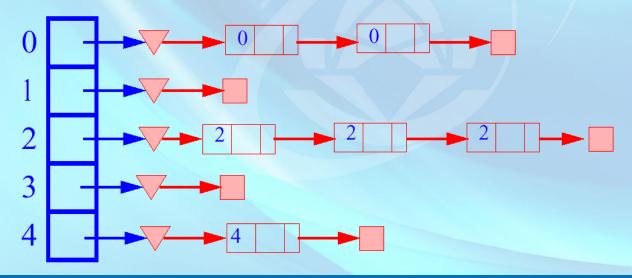
NỘI DUNG CHƯƠNG V

- I. CÁC KHÁI NIỆM
- II. CÁC DẠNG HÀM BĂM
- III. CÁC PHƯƠNG PHÁP GIẢI QUYẾT ĐỤNG ĐỘ
- IV. SO SÁNH CÁC PHƯƠNG PHÁP KHÁC
- V. DÙNG THƯ VIỆN
- VI. BÀI TẬP

*PHƯƠNG PHÁP NỐI KẾT

Phương pháp nối kết (chaining): các phần tử đụng độ tại giá trị băm i được kết nối với nhau thành một danh sách liên kết thứ i trong bảng băm T.

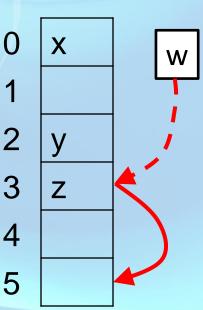
*PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ

Phương pháp địa chỉ mở (open address): nếu giá trị băm i trên bảng băm T đã tồn tại phần tử khác thì thăm dò vị trí phù hợp.

Các vị trí thăm dò được xác định:

 $h_i(k) = (h(k) + f(i)) \mod m$

Trong đó f(0) = 0.

*PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt)

Thăm dò tuyến tính (linear probing):

Hàm f(i) có dạng f(i) = a*i

Ví dụ: Cho biết kết quả thêm lần lượt các phần tử có giá trị khóa 89, 18, 49, 58, 69 vào bảng băm T có kích thước m = 10. Biết hàm băm: h(k) = (k mod 10) và hàm giải quyết đụng độ: f(i) = i

- ❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt)
  Thăm dò tuyến tính (linear probing):
- → Hàm băm lại:

```
h_i(k) = (h(k) + f(i)) \mod 10
= ((k mod 10) + i) mod 10
```


*PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt) Thăm dò tuyến tính (linear probing):

Thêm 89 Thêm 18 Thêm 49 Thêm 58 Thêm 69

❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt)
Thăm dò bậc hai (quadratic probing):

Hàm f(i) có dạng f(i) = a*i² + b*i

Ví dụ: Cho biết kết quả thêm lần lượt các
phần tử có giá trị khóa 89, 18, 49, 58, 69

vào bảng băm T có kích thước m = 10. Biết
hàm băm: h(k) = (k mod 10)

và hàm giải quyết đụng độ: f(i) = i²

- ❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt)
  Thăm dò bậc hai (quadratic probing):
- → Hàm băm lại:

$$h_i(k) = (h(k) + f(i)) \mod 10$$

= ((k mod 10) + i²) mod 10

❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt) Thăm dò bậc hai (quadratic probing):

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Thêm 89										89
Thêm 18			K						18	89
Thêm 49	49								18	89
Thêm 58	49		58						18	89
Thêm 69	49		58	69					18	89

❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt)
Băm kép (double hashing):

Hàm f(i) có dạng f(i) = i * h'(k)

h'(k) là hàm băm phụ, có dạng:

$$h'(k) = R - (k \mod R)$$

Trong đó:

- R là số nguyên tố nhỏ hơn m.
- h'(k) không được bằng 0.

❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt) Băm kép (double hashing):

Ví dụ: Cho biết kết quả thêm lần lượt các phần tử có giá trị khóa 89, 18, 49, 58, 69 vào bảng băm T có kích thước m = 10. Biết hàm băm: h(k) = (k mod 10) và hàm giải quyết đụng độ:

$$f(i) = i * (7 - (k mod 7))$$

- ❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt)
  Băm kép (double hashing):
- → Hàm băm lại:

$$h_i(k) = (h(k) + f(i)) \mod 10$$

= ((k mod 10)+i*(7–(k mod 7))) mod 10

❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt) Băm kép (double hashing):

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Thêm 89										89
Thêm 18			K						18	89
Thêm 49							49		18	89
Thêm 58				58			49		18	89
Thêm 69	69			58			49		18	89

❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt) Áp dụng vào thao tác thêm phần tử. Đầu vào:

- Bảng băm T có kích thước m,
- Hàm băm lại h_i(k).
- Phần tử có khóa k cần thêm

Đầu ra:

- Bảng băm T.
- Vị trí của phần tử được chèn hoặc -1 nếu gặp lỗi. Ký hiệu DELETED và NIL được dùng để đánh dấu vị trí đã được xóa và vị trí trống

*PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt)

Áp dụng vào thao tác thêm phần tử.

```
HASH-INSERT (T, k)
1. i = 0
2. do
3.
          j = h(k, i)
4.
           if T[j] == NIL or T[j] == DELETED
5.
                T[j] = k
6.
                return j
           else i = i + 1
7.
8.
  while i < m
     return -1
```


❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt) Áp dụng vào thao tác xóa phần tử. Đầu vào:

- Bảng băm T có kích thước m,
- Hàm băm lại h_i(k).
- Khóa k cần xóa.

Đầu ra:

- Bảng băm T.
- Vị trí của phần tử được chèn hoặc -1 nếu gặp lỗi. Ký hiệu DELETED và NIL được dùng để đánh dấu vị trí đã được xóa và vị trí trống

*PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt) Áp dụng vào thao tác xóa phần tử:

```
HASH-DELETE (T, k)
1. i = 0
2. do
3.
          j = h(k, i)
           if T[j] == k
4.
5.
                 temp = T[j]
6.
                 T[j] = DELETED
7.
                 return temp
8.
           else i = i + 1
     while T[j] != NIL and i < m
9.
10.
     return -1
```


❖PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt) Áp dụng vào thao tác tìm phần tử. Đầu vào:

- Bảng băm T có kích thước m,
- Hàm băm lại h_i(k).
- Khóa k cần tìm.

Đầu ra:

- Bảng băm T.
- Vị trí của phần tử được chèn hoặc -1 nếu gặp lỗi. Ký hiệu DELETED và NIL được dùng để đánh dấu vị trí đã được xóa và vị trí trống

*PHƯƠNG PHÁP ĐỊA CHỈ MỞ (tt)

Áp dụng vào thao tác tìm phần tử.

```
HASH-SEARCH(T, k)
1.    i = 0
2.    do
3.        j = h(k, i)
4.        if T[j] == k
5.            return j
6.        else i = i + 1
7.    while T[j] != NIL and i < m
8.    return -1</pre>
```


***BĂM LAI**

Băm lại (rehashing) cần được thực hiện khi:

- Không thể thực hiện một thao tác thêm phần tử mới bất kỳ.
- Bảng băm có hệ số tải đạt một giá trị xác định (λ ≥ 0.5) làm độ phức tạp thời gian của thao tác tìm kiếm tăng.

◆BĂM LẠI (tt)

Các bước thực hiện khi băm lại:

- Tăng kích thước bảng băm lên m' với m'
   là một số nguyên tố và m' ≈ 2 * m.
- Cập nhật hàm băm.
- Băm lại các phần tử có trong bảng băm cũ và thêm vào bảng băm mới.

◆BĂM LẠI (tt)

Ví dụ: Thêm phần tử có khóa 23 vào bảng băm sau:

0	1	2	3	4	5	6
6	15		24			13

- ❖ BĂM LẠI (tt) Hệ số tải $\lambda = 4/7 > 0.5$
- → Băm lại:
- Tăng kích thước bảng băm lên m' = 17
- Hàm băm mới: h'(k) = k mod 17
- Băm lại các giá trị 6, 15, 24, 13 vào bảng băm mới, sử dụng hàm băm mới
- Băm phần tử 23 vào bảng băm mới.

◆BĂM LẠI (tt)

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
						6	23	24					13		15	

NỘI DUNG CHƯƠNG V

- I. CÁC KHÁI NIỆM
- II. CÁC DẠNG HÀM BĂM
- III. CÁC PHƯƠNG PHÁP GIẢI QUYẾT ĐỤNG ĐỘ
- IV. SO SÁNH CÁC PHƯƠNG PHÁP KHÁC
- V. DÙNG THƯ VIỆN
- VI. BÀI TẬP

IV. SO SÁNH

Phương pháp	Xấu nhất	Trung bình	Tốt nhất
Mảng + Tìm tuyến tính	O(n)	O(n)	O(1)
Mảng + Tìm nhị phân	O(logn)	O(logn)	O(1)
Danh sách liên kết	O(n)	O(n)	O(1)
Cây nhị phân tìm kiếm	O(n)	O(logn)	O(1)
Cây đỏ đen / cây AVL	O(logn)	O(logn)	O(1)
Bảng băm	O(n)	O(1)	O(1)

NỘI DUNG CHƯƠNG V

- I. CÁC KHÁI NIỆM
- II. CÁC DẠNG HÀM BĂM
- III. CÁC PHƯƠNG PHÁP GIẢI QUYẾT ĐỤNG ĐỘ
- IV. SO SÁNH CÁC PHƯƠNG PHÁP KHÁC
- V. DÙNG THƯ VIỆN
- VI. BÀI TẬP

***UNORDERED_MAP**

- #include <unordered_map>
- unordered_map là một tập hợp các phần tử được truy xuất như bảng băm theo thuộc tính khóa.
- Mỗi phần tử gồm một cặp key, value
   được đặt trong kiểu pair<key, value>

***UNORDERED_MAP**

- Mỗi biến kiểu pair có trường pair.first và pair.second lần lượt là trường key và value của một phần tử.
- Các thao tác cơ bản của unordered_map gồm: insert – thêm phần tử, find – tìm phần tử có khóa k, erase – xóa phần tử.

Sinh viên tìm hiểu thêm về unordered_map

***UNORDERED_MAP**

Ví dụ: Viết chương trình nhập vào thông tin sinh viên gồm mã số sinh viên và tên (không chứa khoảng trắng); cho phép tìm thông tin theo mã số sinh viên, in ra màn hình và xóa thông tin sinh viên vừa tìm được.


```
#include <iostream>
#include <string>
#include <unordered map>
using namespace std;
unordered map<int, string> nhap();
void tim (unordered map<int, string> &, int);
int main() {
    unordered map<int, string> ds = nhap();
    int ms;
    cin >> ms;
    tim(ds, ms);
    return 0;
```



```
unordered map<int, string> nhap() {
    unordered map<int, string> ds;
    pair<int, string> hs;
    int n;
    cin >> n;
    for (int i = 0; i < n; i++) {
        cin >> hs.first >> hs.second;
        ds.insert(hs);
    return ds;
```



```
void tim(unordered map<int, string> &ds, int ms) {
    unordered map<int, string>::iterator
                              iter = ds.find(ms);
    if (iter != ds.end()) {
        cout << "MSSV: " << (*iter).first
             << "Ten: " << (*iter).second
             << '\n';
        ds.erase(iter);
    else {
        cout << "Khong tim thay\n";
```


***UNORDERED_SET**

- #include <unordered_set>
- unordered_set là một tập hợp các phần tử được truy xuất như bảng băm.
- Mỗi phần tử là một biến có kiểu dữ liệu bất kỳ

- ***UNORDERED_MAP**
- Các thao tác cơ bản của unordered_set
   gồm: insert thêm phần tử, find tìm
   phần tử, erase xóa phần tử.
   Sinh viên tìm hiểu thêm về unordered_set

***UNORDERED_MAP**

Ví dụ: Viết chương trình nhập vào một dãy số nguyên; cho phép tìm một số nguyên k trong dãy đã nhập, in ra màn hình "YES" nếu tìm thấy và "NO" nếu không tìm thấy số cần tìm, sau đó xóa số vừa tìm được.


```
#include <iostream>
#include <string>
#include <unordered set>
using namespace std;
unordered map<int> nhap();
void tim(unordered map<int> &, int);
int main() {
    unordered set<int> ds = nhap();
    int k;
    cin >> k;
    tim(ds, k);
    return 0;
```



```
unordered_set<int> nhap() {
    unordered_set<int> ds;
    int n, tmp;
    cin >> n;
    for (int i = 0; i < n; i++) {
        cin >> tmp;
        ds.insert(tmp);
    }
    return ds;
}
```



```
void tim(unordered_set<int> &ds, int k) {
    unordered_set<int>::iterator iter=ds.find(k);
    if (iter != ds.end()) {
        cout << "YES\n";
        ds.erase(iter);
    }
    else {
        cout << "NO\n";
    }
}</pre>
```


NỘI DUNG CHƯƠNG V

- I. CÁC KHÁI NIỆM
- II. CÁC DẠNG HÀM BĂM
- III. CÁC PHƯƠNG PHÁP GIẢI QUYẾT ĐỤNG ĐỘ
- IV. SO SÁNH CÁC PHƯƠNG PHÁP KHÁC
- V. DÙNG THƯ VIỆN
- VI. BÀI TẬP

VI. BÀI TẬP

Bài 1: Hãy mô tả các bước xảy ra khi chèn các khoá 5, 28, 19, 15, 20, 33, 12, 17, 10 vào một bảng băm được giải quyết đụng độ bằng phương pháp nối kết. Cho bảng băm có 9 ô và hàm băm là h(k) = k mod 9

VI. BÀI TẬP

• Bài 2: Xét một bảng băm có kích thước là m = 1000 và hàm băm là h(k) = $\lfloor m^*(k^*A \mod 1) \text{ với } A = (\sqrt{5} - 1)/2$. Hãy tính vị trí của các khoá 61, 62, 63, 65 khi được ánh xạ.

VI. BÀI TẬP

 Bài 3: Thêm các khoá 10, 22, 31, 4, 15, 28, 17, 88, 59 vào một bảng băm có kích thước m = 11 sử dụng địa chỉ mở với hàm băm h(k) = k mod 11. Hãy minh họa kết quả khi thêm các khóa này vào bảng băm sử dụng phương pháp dò tuyến tính, dò bậc hai với $c_1 = 1$ và $c_2 = 3$, và băm kép với hàm băm phụ là $h'(k) = 1 + (k \mod (m-1))$